

RECENZJE

DREVESNYE PORODY MIRA. T. I, II i III. Izd. „LESNAJA PROMYŠ-LENNOST’”, Moskwa 1982. Str. 328, 352, 264.

Dwa pierwsze tomy stanowią przekład angielskiego wydania „Timbers of the World” z r. 1979 i 1980. Zawierają one informacje o 1200 gatunkach pochodzących ze wszystkich regionów naszej planety, z wyjątkiem Związku Radzieckiego. Scharakteryzowano je dość dokładnie przytaczając nie tylko najważniejsze dane z ich biologii i ekologii, lecz również omówiono istotne zalety drewna poszczególnych gatunków, jego odporność na gnicie na destrukcyjną działalność termitów oraz świrdraka okrętowego, podatność do obróbki, możliwość praktycznego zastosowania itd. Na podstawie doświadczeń prowadzonych w Wielkiej Brytanii określono też 5 stopni jego odporności przy kontakcie z gruntem: 1. szybko psujące się drewno wytrzymuje mniej niż 5 lat, 2. nietrwałe 5—10 lat, 3. umiarkowanie trwałe 10—15 lat, 4. odporne 15—25 lat, 5. bardzo odporne, ponad 25 lat. Wszystkie gatunki podzielono na liściaste oraz iglaste i rozmieszczono w porządku alfabetycznym według ogólnie przyjętych nazw, zgodnie z angielskim standardem BS 881 i 589 z 1974 r. („Nomenklatura handlowych gatunków drewna z uwzględnieniem źródła ich pochodzenia”).

Na wstępie każdego rozdziału podano zwięzłą charakterystykę lasów rosnących na omawianych obszarach, a przy końcu zamieszczono wykaz gatunków wraz z przypomnieniem praktycznego zastosowania ich drewna w różnych dziedzinach gospodarki człowieka. Ponadto do poszczególnych tomów dołączono wykaz najważniejszej literatury oraz alfabetyczny skoro-

widz wymienionych drzew z uwzględnieniem nazw miejscowych. Oprócz tego znajdujemy w tomie drugim spis wszystkich gatunków wzmiankowanych w obu tomach.

Tom pierwszy obejmuje gatunki występujące w lasach Afryki, Ameryki Południowej oraz Azji Południowej i Południowo-Wschodniej. Dowiadujemy się m.in., że lasy pokrywają tylko 10% afrykańskiego kontynentu, przy czym przeważają zdecydowanie tropikalne gatunki liściaste, których udział stanowi 96% ogółu drzew. Na liściaste klimatu umiarkowanego przypada zaledwie 3%, a na iglaste tylko 1%. Natomiast w Ameryce Południowej zajmują one 44% powierzchni lądu i podobnie jak w Afryce najwięcej jest gatunków liściastych pochodzących z tropików (ok. 89%). Ześrodkowane są głównie w puszczy nad Amazonką, a głównym dostarczycielem drewna jest Brazylia.

Lasy zachodniej części Himalajów złożone są przede wszystkim z gatunków iglastych, przy czym zdecydowanie przeważa cedr himalajski (*Cedrus deodara Louden*) rosnący razem z sosną, świerkiem i cyprysem.

W tomie drugim opisano gatunki pochodzące z Filipin, Japonii, Europy, Ameryki Północnej, Australii, Oceanii, Ameryki Środkowej i z krajów basenu Morza Karaibskiego. Autorzy zaznaczają, że mniej więcej 74% lasów Europy złożonych jest z gatunków iglastych. W Wielkiej Brytanii, we Francji, Hiszpanii, Grecji i Włoszech zostały one bardzo poważnie zniszczone na skutek rabunkowej działalności człowieka, a największe obszary leśne zachowały się jedynie w Szwecji, Finlandii i północnej części Związku Radzieckiego.

W Ameryce Północnej lasy zajmują mniej niż połowę terenów, które były przez nie pokryte w okresie początków kolonizacji tego kontynentu. w Kanadzie, na Nowej Funlandii i na Alasce jest 90⁰/₀ lasów iglastych, a tylko 10⁰/₀ liściastych, natomiast w USA odnotowano z całej powierzchni leśnej 70⁰/₀ gatunków iglastych i 30⁰/₀ liściastych.

W Australii lasy pokrywają zaledwie 6⁰/₀ powierzchni lądu, przy czym iglaste stanowią ok. 4⁰/₀, liściaste klimatu umiarkowanego 10⁰/₀, a na pozostałe składają się tropikalne lasy liściaste. Znacznie korzystniej kształtuje się sytuacja w Nowej Zelandii, gdzie lasy obejmują 25⁰/₀ obszaru wysp, z tym że na iglaste przypada ponad 65⁰/₀, a resztę tworzą lasy liściaste klimatu umiarkowanego.

Tom trzeci pt. „Drevesnye porody SSSR” napisali: K. K. Kalucki, V. G. Atrochin i F. T. Tjurikov. Przygotowując ten ostatni tom, autorzy radzieccy postawili sobie za cel przybliżyć go maksymalnie pod względem układu treści do dwóch poprzednich, aby czytelnicy zagraniczni (przygotowuje się bowiem tłumaczenie angielskie) mieli ułatwione zadanie. W tym zamyśle omówiono najpierw gatunki liściaste, mimo że ich znaczenie gospodarcze jest w Związku Radzieckim o wiele mniejsze od iglastych. Opis drzew poprzedza zwięzła charakterystyka obszarów leśnych ZSRR wraz z występowaniem poszczególnych gatunków. Po przedstawieniu wszystkich najbardziej cennych drzew liściastych i iglastych wspomniano o znaczeniu lasów w przyrodzie i życiu człowieka, a następnie podano wykaz drzew według zastosowania drewna w różnych dziedzinach gospodarczych.

Z tomu możemy uzyskać informacje o tym, że Związek Radziecki roz-

porządza 1/5 światowych zasobów drewna, mając ponad 1 mld ha lasów. Ogólne zapasy ocenia się na 84,1 mld m³, z tym że na gatunki iglaste przypada 62,8 mld m³. Na rynkach zagranicznych ZSRR jest znany jako poważny eksporter drewna. Skład gatunkowy lasów zmienia się wyraźnie wraz z równoleżnikowym przebiegiem stref klimatycznych. Jeżeli w tajdze udział drzew iglastych wynosi 78⁰/₀, to w strefie lasów mieszanych już tylko 53⁰/₀, w lasostepach 25⁰/₀, a na stepach zaledwie 12⁰/₀. Lasy modrzewiowe zajmują przeszło 1/3 całej powierzchni leśnej kraju. W największych ilościach występują na Syberii i Dalekim Wschodzie. Najbardziej rozpowszechniony jest modrzew syberyjski (*Larix sibirica* Ledeb.), daurski (*L. gmelini* Ledeb.) i Sukaaczewa (*L. sukaczewii* Djil. Dyl.), przy czym ten ostatni rośnie głównie w lasach Syberii Wschodniej i na północno-wschodzie europejskiej części ZSRR, a daurski na Syberii Wschodniej i na Dalekim Wschodzie. Drugie miejsce według zajmowanego obszaru przypada borom sosnowym złożonym przeważnie z sosny pospolitej (*Pinus sylvestris* L.). Są to czyste lub mieszane drzewostany spotykane w różnych strefach poza północno-wschodnią Syberią oraz obszarami stepowymi i pustynnymi. Spośród liściastych dominują zdecydowanie lasy z przewagą brzozy, które obejmują 60⁰/₀ powierzchni wszystkich lasów liściastych, dość liczne są też topole i osiki (13⁰/₀), a następnie dęby i buki. W lasach brzozowych rośnie ok. 40 gatunków brzóz, z tym że brzoza brodawkowata (*Betula verrucosa* Ehrh.) i omszona (*B. pubescens* Ehrh.) są najbardziej rozpowszechnione. Najliczniejsze stanowiska brzóz odnotowano w strefie tajgi i lasostepu europejskiej części ZSRR, w Syberii Zachodniej, w lasach mieszanych i w laso-

stepach Kazachstanu, na Kaukazie i w górach Syberii Południowej.

Dęby są reprezentowane zasadniczo przez 6 gatunków, z tym że w europejskiej części Związku Radzieckiego dominuje dąb szypułkowy (*Quercus robur* L.).

Jeżeli chodzi o buki, to w lasach Kaukazu występuje głównie buk wschodni (*Fagus orientalis* Lipsky), a w Karpatach i Mołdawii buk pospolity (*Fagus silvatica* L.).

Zbiorowiska leśne z udziałem osiki są szeroko rozpowszechnione w tajdze, lasach liściastych oraz lasostepach i składają się wyłącznie z topoli osiki (*Populus tremula* L.).

Lasy z przewagą lipy koncentrują się przede wszystkim w Baszkirskiej i Tatarskiej ASRR, częściowo na Kaukazie i na niektórych innych obszarach. Najczęściej spotykamy lipę drobnolistną (*Tilia cordata* Mill.), wielkolistną (*Tilia platyphyllos* Scop.) i kaukaską (*T. caucasica* Rupr.). Około połowa lasów lipowych jest zgrupowana na Dalekim Wschodzie, gdzie rośnie lipa amurska (*Tilia amurensis* Rupr.), Komarowa (*T. komarovii* Ig. Vassil.) i mandzurska (*T. mandshurica* Rupr. et Maxim).

Recenzowane książki zostały opracowane starannie i fachowo. Stanowią cenną pozycję, ponieważ po raz pierwszy sumują wszystkie istotne i aktualne wiadomości o najważniejszych, z gospodarczego punktu widzenia, gatunkach drzewiastych świata. Bardzo będą pomocne specjalis-

tom gospodarki leśnej, przemysłu drzewnego i fachowcom zajmującym się handlem zagranicznym. Jest to tym bardziej ważne, że w wielu państwach, zwłaszcza wysoko rozwiniętych, obserwuje się już od dłuższego czasu poważny deficyt drewna i wzrost zainteresowań zasobami krajów rozwijających się. Lepsze poznanie drzewiastych gatunków naszej planety będzie sprzyjać rozwojowi międzynarodowej wymiany towarowej, pozwoli lepiej wykorzystywać surowce leśne i stworzy odpowiednie warunki dla przyspieszenia realizacji globalnej ochrony środowiska. Poza tym może przyczynić się do rozbudowy nowych gałęzi przemysłu na wielu obszarach trzeciego świata, a tym samym do podniesienia stopy życiowej jego mieszkańców.

W następnym wydaniu tego wartościowego dzieła należałoby zamieścić trochę map wraz z zaznaczeniem występowania ważniejszych terenów leśnych i gatunków drzew użytkowych globu ziemskiego, precyzyjniej scharakteryzować lasy Japonii i Filipin (tom II str. 10—12), a ponadto w tomie trzecim uzupełnić w indeksie brak niektórych nazw i podać ich brzmienie łacińskie (str. 27 — lipa Komarowa, lipa syberyjska, klon wieliczystwiennyj i klon Siemionowa).

Byłoby również rzeczą wielce pożądaną, aby ta ciekawa publikacja ukazała się w języku polskim, gdyż brak u nas takich opracowań.

Roman Karczmarczyk